

КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ НЕОПРАГМАТИСТСЬКОЇ ТЕОРІЇ РІЧАРДА РОРТІ

М.-К. С. Павчук

аспірантка кафедри філософії

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

м. Чернівці

Феномен комунікації між людьми осмислюється в різних філософських концепціях. «Комунікація визнається останнім підґрунтям і свідомості, і пізнання, і суспільного буття» [3, с.7]. Спадщина філософії прагматизму (від Ч. Пірса до Дж. Дьюї) досліджується в світлі лінгвоцентристської моделі мовної діяльності. Мова в цій моделі – засіб взаємодії з оточуючим світом, який сприяє розв'язанню певних завдань людської практики, а не лише репрезентації реальності. Мова в цьому розумінні постає у Річарда Рорті в інструментальній ролі, так само як і багато інших філософських понять, які підлягають серйозній трансформації в неопрагматизмі. Р. Рорті не згідний з тим, що ця інструменталізація мови означає применшення її ролі. Лінгвоцентризм полягає не в абсолютизації мови і нав'язуванні цьому поняттю певної неометафізичної, абсолютистської функції, як це було в американській філософії 70-80-х років, яку Рорті критикував. Функціональний підхід неопрагматизму до розуміння слів і текстів, навпаки, виокремлює у мові основні моменти без штучних теоретичних конструкцій, які, на думку філософа, вважаються порожніми і зайвими.

Комунікація та її зв'язок із текстуальністю багато в чому зумовлені випадковістю (contingency) – ключовою категорією неопрагматизму Р. Рорті. Її значення багатогранне. По-перше, під випадковістю розуміється історичність, ситуативність, просторова і часова локальність будь-якого екзистенційного феномену, його прив'язаність до певного місця і часу. По-друге, випадковість означає непередбачуваність і початкову невизначеність людського існування в історичному світі. Стабільності, цілісності соціокультурного досвіду (впорядкованого систематичною філософією) протиставляється текстуальна множинність, мінливість і різноманітність гетерогенних мовних ігор. Жоден словник багатьох культур не може претендувати на статус привілейованого й остаточного, але кожен з них по-своєму самодостатній і закінчений.

Значення філософських і наукових понять зумовлене прагматикою їхнього використання, воно залежить не від інтенції на об'єкт, а від ролі в контексті та специфіки вживання в межах дескриптивної системи. Отже, множинність контекстів і різноманітність практичних завдань, які стоять перед дослідником, зумовлюють множинність значень.

Послідовний номіналіст і біхевіорист, яким є Рорті, ніколи не погодиться з твердженням про існування універсальних значень, які зберігають свою визначеність поза контекстом вживання слів. Дж. Дьюї, Л. Вітгенштейн, Д. Девідсон довели неспроможність цього “реалістичного” уявлення.

У мови немає ні сутності, ні мети, а лише комунікативна функція. Посилаючись на концепцію мови Деннета, Рорті радить: «Не думайте про терміни “мова” і “свідомість” як про медіуми між реальністю і самістю, а дивіться на них як на сигнали про бажання використати певну мову при спробі увійти в контакт із певними видами організмів» [2, с.37]. Мова – це спосіб метафоричної взаємодії організму з середовищем і в цьому розумінні він випадковий. «Наша мова і наша культура тією ж мірою випадковість, якою випадковістю постає виникнення, наприклад, орхідей чи антропоїдів у результаті тисячі невеликих мутацій (і вимирання мільйонів інших організмів)» [2, с.37].

Виходячи з “лінгвістичного номіналізму” Р. Рорті пропонує: 1) елімінувати з мови філософії метафізичні, невизначені “духовні” сутності; 2) визнати інтроспекцію (самозвіт) не властивістю свідомості, а питанням соціальної критики. Терапевтичний ефект цих процедур, на його думку, важко переоцінити.

Дослідження когнітивного потенціалу комунікації передбачає з’ясування чинників і причин, які зумовлюють пізнавальний процес. Передусім це соціальні взаємини, які Р. Рорті зводить до розмовних, інтертекстуально-діалогічних дискурсів. Різниця між “доконечними” і “випадковими” істинами пізнання відповідає різниці в ступені легкості, з якою знаходяться заперечення тих або тих тверджень, які висуваються в ході розмови.

Мовна діяльність (“мовна гра”), за Р. Рорті, виявляється через текст. Але текст у його розумінні (текст як розмова) відрізняється від розуміння тексту, наприклад, у Деріди (текст як лист). Тому “текстуалізм” пов’язаний у нього з антиреалізмом. Цей текстуалізм не дозволяє ставити питання про природу об’єктивності, формувати її як епістемологічну проблему. “Об’єктивну реальність” Рорті не вважає об’єктом дослідження. Це всього-на-всього матеріал, який піддається постійному впливові людини, переробляється і засвоюється нею. Предмети у своєму бутті не передують своїй появі в мові, але вони наявні в “лінгвістичному досвіді” світу, який постає для текстуаліста як щось первинне і вихідне.

Висновок. Сучасний етап пізнавальної діяльності пов’язується зі становленням постнекласичної науки, спрямованої на дослідження людиномірних систем, які вимагають якісно нового епістемологічного підходу. Діючий світ, за твердженням Р. Рорті, це світ, який складається з усього записаного в яких-небудь словниках. Отже, доки факт не описаний мовою, він не входить у наш світ, не привнесений у нього. З позиції текстуаліста, реальне і об’єктивне те, що не суперечить правилам діючої мовної гри.

Література

1. Дзьобань О. П. Філософія інформаційних комунікацій : монографія. – Х. : Майдан, 2012. – 224 с.
2. Рорти Р. Случайность, ирония и солидарность. – М. : РФО, 1996. – 282 с.
3. Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К. : Либідь, 1996. – 176 с.